



Kalotaszegi népművészet. Festett díszítésű láda.

Kalotaszeger olokskunst. Bemalte Truhe.

A  
KALOTASZEGI  
FAMŰVESSÉG  
PUSZTULÁSA

## A KALOTASZEGI FAMŰVESSÉG PUSZTULÁSA

IRTA BOKOR IMRE

Népművészetünk aggasztó süllyedése indította e lap szerkesztőjét arra, hogy e komoly társadalmi és művészeti baj okait s orvoslása módjait több cikkben tárja fel. Egymásután fogjuk megszólaltatni azokat, akiknek e kérdésről mondanivalójuk van. Első cikkünk a Kalotaszegi Házilipari Szövetkezet igazgatójának tollából való.



Kalotaszeg régi kultúrája, e legendás meseország népművészete, füstölgő romhalmazzá lett. Néha még felpattan egy-egy szikra a hamvadó zsarátnokból; előtör még egy kis láng a romok alól, de csakhamar elalszik újra, mert tüzeinek nincsen több táp-ereje. Letarolt, kopár terület lett Kalotaszegország, kifosztva minden kincséből, hagyományából. Még az emlékéit is elhordták az élelmes külföldiek, akik éberebb szemekkel fedezték fel e nagy tehetséggel megáldott faj népművészeti készségét.

Az öreg kalotaszegiek által megcsinált és összegyűjtött alkotások elpusztultak, elkótyavetyélte az új nemzedék; akiket nem oktattak ki kellően arra, hogy miként kell megbecsülni a múltak emlékeit. Későn fogtunk a mentési munkálatokhoz. Élelmes külföldi gyűjtők, fürge kereskedők vitték el a kincset és amikor mi

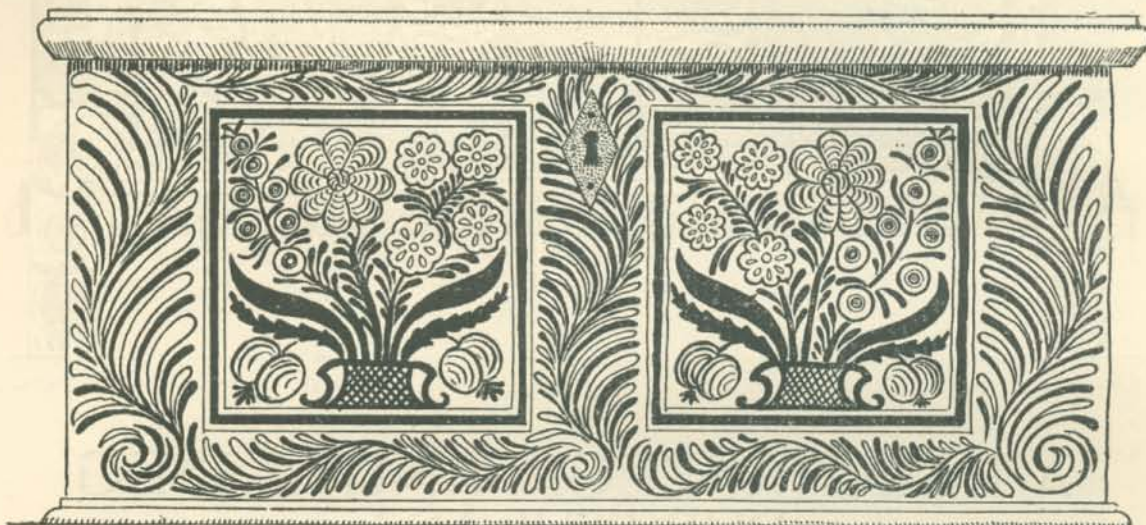
is feleszméltünk, csak a koncot menthettük meg, amiből aztán parázs marakodás lett. A régi Kalotaszegből csak az van ma birtokunkban, amit lelkes kutatóink nyomtatásban és rajzokban megörökíthettek. Múzeumaink gyűjteményeiben is találunk még értékes dolgot, de mindez nem meríti ki tökéletesen Kalotaszeg kincses tárházát és nem tükrözi vissza sorrendi adatokkal az ottani népművészet fejlődését bölcsőtől a koporsóig.

Hiszen találnak ott még az etnografusok sok szép házikót festett és kifaragott kapuval, van ott még szoba, ahol az okuláriumos nagyanyó tarka-barka színkaszalok között készíti a varrást; de ez távolról sem tárja elénk a régi, az elpusztult népművészet aranykorát. Ez talán csak hangulatok felkelésére alkalmas, egy pillanatra felidézi az elmúlt időket, amikor még nem volt vasút, nem volt pusztító beavatkozás. Úgy festett akkor Kalotaszeg, mint egy aranykeretbe foglalt csillogó színes ékkő. Szép volt... szép lehetett.

A népművészet kétféle ágazatát űzték e derék emberek legerősebben és pedig a varrósos hímzést és a faragást. Az agyagipar korán elpusztult, míg a fafestéssel csak imitt-amott foglalkoztak. Festenek még ma is ládikókat, padokat, tékákat, de csak szórványosan, alig foglalkozik vele egy-két család

A varrás még ma is főkereseti forrása a kalotaszegieknek, míg a faragást csak szórványosan űzik. Kereskedelmi forgalomba nem

mozta volna össze azokat fáradságos munkával. Most képzeljünk el még ebben a környezetben egy baboskendős, egészséges színű, piroscsizmás, formás menyecskét a nyitott muskátlis ablaknál hímözve, mellette a pápaszemes őszhajú nagyanyót festett rokkánál dolgozva és pirosképű gyermekeket, akik már hat-hét éves korukban hasznos munkásai a kalotaszegi gazdának... Minden őszinte, tiszta és igaz volt De csak volt.



Kalotaszegi népművészet. Festett díszítésű láda.

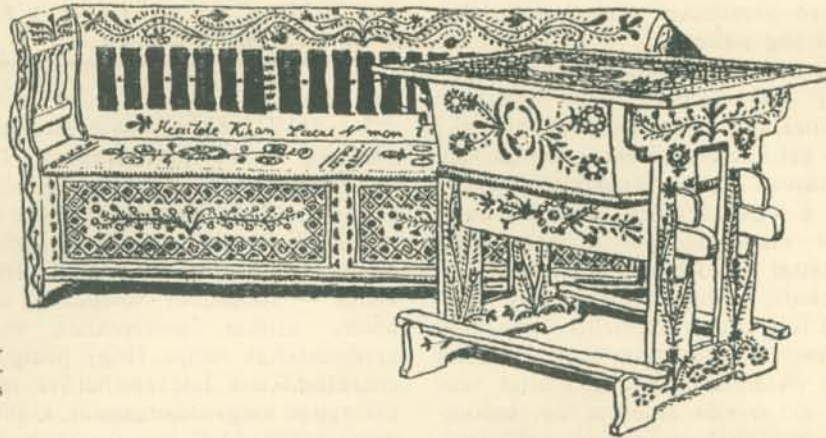
Kalotaszeger Volkskunst, Bemalte Truhe.

kerül onnan faragott tárgy, mert a körösfőiek bútorkészítményei nem faragott, hanem karcolt technikával készülnek. Helytelen dolog ezt faragásnak nevezni, mert e derék emberek olyan nagy V-alakú vésővel karcolják ki; három-négy milliméteres mélyféséssel a kifényezett deszka felületét. A németek ezt: Kerbschnittnek nevezik.

Hej, pedig de szépen faragtak ott valaha a földművesek. Nem tanulták iskolában, nem volt szakszerű szerszámuk, minden ember maga készítette ezt magának. Egy ócska hegyes szög, laposra köszörtült vasdarab vagy egy bugylibicska elég volt ahhoz, hogy bámulatosnál bámulatosabb faragványokat készítsenek. A kalotaszegi nép otthona ragyogott a népművészet tükrében, tarkállott a gyönyörű — összhangzásba hozott — színekben. A kiszínezett hímes sulykok, a kézi lapickók, (mángorló), festett tálások, víztartó padok színes ládikók: az Óperenciás-tengeren túl is híresek voltak.

A lakoszoba maga volt az eleven poézis. Népies motívumokkal faragott ebédlő- és karosszékek, almáriumok, pohárszékek vetekedtek a szép, asszonyi kéz alkotta írásos terítővel, párnacsuppal, színes szegélyű lepedővel, asztalfutóval. A híres győri korsók úgy tarkállottak a falon, mintha buzgó gyűjtő hal-

Térjünk vissza a jelen állapotokra, hogy megvilágíthassam Kalotaszegnek újabban feléledt háziiparát, amely mint kereskedelmi árucikk nagy lendülettel terjedt az utóbbi években. Ez a körösfői hímes bútor és nem pedig faragott, amint azt helytelenül nevezik, mert maga a készítő háziiparos sem nevezi annak, hanem azt mondja: „hogy szépen vagyton kihímözve ez a karosszék”. Ennek a hímes bútornak nagyarányú terjesztésében én is bűnös vagyok. Nagy szeretettel, idealizmussal vittem mindenfelé, de csak azért, hogy az elődeim által elkövetett hibákat kikorrigáljam, hogy a derék földművesek befektetett tőkéit megmentsem, mert teljesen az anyagi romlás szélén álltak és a nadrágos emberek elleni bizalmok teljesen veszendő volt. Félrevezetteiteknek érezték magukat, mert kötelezettséget vállaltak egy szövetséget megalakításával, raktárra készítették velük tömördek értékű bútort és ez a nyakukon maradt. Ez egy új akciónak a kezdete volt, háromhónapos háziipari tanfolyam után, ahol annyi sok és szép ígéretet kaptak, de még több buzdítást a jövőt illetően. Mámoros fejjel fogtak a munkához, de a buzdító szónoklat lassan elpárolgott a józan agyaktól és azt vették észre, hogy: „nekünk befellegzett”. Ez időben vállaltam el e derék emberek irányítását azzal a



Kalotaszegi népművészet. Nyárszói padlára és asztal.

Kalotaszeger Volkskunst. Truhnenbank u. Tisch.

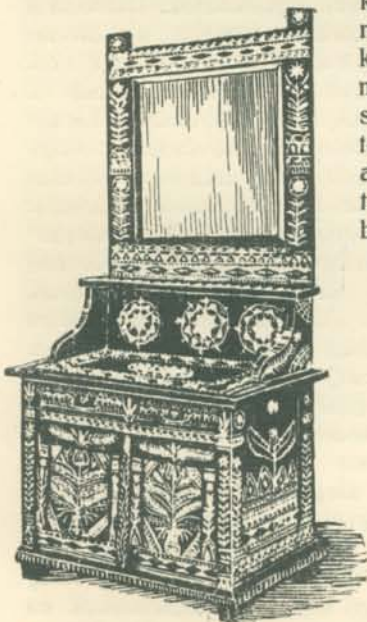
## A KALOTASZEGI FAMŰVESSÉG PUSZTULÁSA

rejtett célzattal, hogy lassan-lassan visszacsempésszem őket az elrontott világból a helyes útra. Hogy ez eddig nem sikerült, annak ezer közbejött akadálya van. De sohasem mondtam le róla, vártam kínálkozó alkalomra, amelyet — sajnos — a világháború hozott meg. Megakadt az üzem, a szövetkezet minden egyes tagja a harctérre ment és ha visszajönnek, nem ott fogják folytatni a munkát, ahol elhagyták, nem az iskolában, nem a tanfolyamon tanult elsajátított módszer szerint fognak dolgozni, mert ez ölte meg őket.

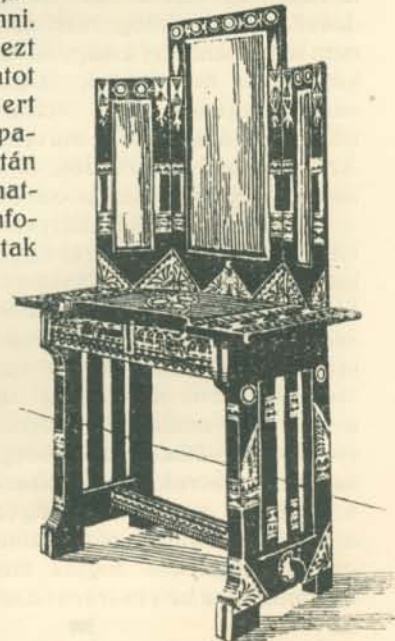
Nézzük csak, milyen károkat okozott a tanfolyam? Legelőször is megtanulták, hogyan kell lemondani a gyönyörű régi kalotaszegi öröklött hagyományokról, mely apáról fiúra szállt, miként kell a tetszetős motívumokat, rajzokat átgyúrni, hogy elveszítse népies karakterét. Megtanulták a nagyobb bútorok készítését és pedig: ágyakat, szekrényeket, mosdót, pohárszéket, ebédlőszéket és más olyan meggyiszínű, fényezett bútorféléket, amelyek abszolút nem váltak be a használatban. Ha most még

azt is megállapítjuk, hogy az említett tanfolyam tartalma mindössze három hónapig tartott, nem fog senkisésem csodálkozni, hogy a derék, jámbor emberek munkáit állandó panasz, örökös elégedetlenség kísérte.

Nem lehet ilyen rövid idő alatt a bútorkészítésnek bonyodalmas technikáját megtanulni, nem lehet három hónap alatt szakképzett bútorasztalost nevelni. Pedig ilyen tanfolyam végeztével elhalmozták a jó embereket dicsérettel, buzdítással, amiért azt kellett hinniük, hogy jogosítva vannak a rosszul megtanult bútorokat készíteni és terjeszteni. Beszerezték embereim jó nyers jávorfát, de arról már nem történt gondoskodás, hogy a deszkák részére szárítókamarát építsenek, nem akadályozták meg őket abban, hogy a forgalomba kerülő bútorokat még meg nem száradt anyagból készítsék, hanem hagyták őket pusztulni, jóhírüket főnkretenni. Bajosan lehetett ezt a rossz folyamatot megállítani, mert a jó emberek panasz esetén méltán arra hivatkozhattak, hogy: „tanfolyamon tanítottak



Elfajult népipar. Asztalostanfolyamot végzett körösfői emberek vésett díszítésű, fényezett mosdója, asztala, fésülő tükrre.



Verdorbene Volkskunst. Mit Gravierung gezierte pollerte Möbel Kalotaszeger Bauern.

erre a munkára bennünket“, tehát nem lehet jogos a közönség panasza.

Most annak a megállapítására szorítkozom csupán, hogy ezt a bűnt, illetve ezt a katasztrófát kinek a rovására lehet feljegyezni? Kötelességem azt kijelenteni, hogy semmi szín alatt sem akarom azt a szakiskolát megvádolni, ahol a kalotaszegiek a tanfolyamot végezték. Sőt ellenkezőleg! A szakiskola meleg jóindulattal és készséggel karolta fel a háziiparosokat. A tanfolyamvezetők éjjelüket nappallá téve dicséretreméltó jóakarattal oktatták a felnőt, mondhatnám öreg családos embereket, de oktatásukkal akaratlanul sem szolgálhatták azt a célt, amely a régi kalotaszegi népművészet helyes irányba való terelésének megfelelt volna.

A népművészet szabad fejlődését nem lehet és nem szabad az iskola-padok korlátai közé szorítani; az ottani oktatás megfelelhet jó szakiparosok kiképzésére — mint ahogy nevelt is elsőrendű iparost —, de nem hivatott az évszázadokon keresztül csodássá vált kalotaszegi népművészet irányítására. Nem lehet kétségbevonni a tanfolyamot vezető tanár ipari szakbeli tudását, de az nem terjedhet ki a fenn hangoztatott fontos feladatra, mely a visszafejlődött kalotaszegi népművészetet volna hivatva helyes irányba terelni.

Az iskola csupán azt a kötelességét teljesítette a tanfolyam vezetésével, amilyen feladatot reá róttak azok a faktorok, amelyek helyeselték a népművészeti restaurációnak ezt a módját és elősegítették a tanfolyam létrehozását. Itt van a baj. Itt lelkiismereti kérdéssé válik a dolog, mert nem fontolták meg, nem tették latra ezt a nagyon fontos és kényes kérdést és nem kértek tanácsot olyanoktól, akik illetékesek lettek volna helyes irányba terelni Kalotaszeg népi művészetének kérdését. Az egyoldalú intézkedés, a felületes eljárás rontotta el még hathatósabban a dolgot.

Újabb és mélyebb kátyuba jutott ezzel a kalotaszegi népművészet ügye. Nagyon nehéz lesz súlyos bajából hamarosan kigyógyítani. Lelekiismeretes hozzáértő erőkre lesz itt szükség, akik mélyreható tanulmányozás után erélyes kezekkel fognak a nagy munkához és visszafejlesztik Kalotaszeg népies művészetét a régi hagyományok színvonalára. Van még ennek orvoslása. A kalotaszegiek okos, tanulni szerető emberek, akiket sikerült meggyőzőn a hibáikról s akik sóvárogva várják azokat a helyesen oktató erőket, amelyek szelid szavakkal okszerűen fogják megmagyarázni és megmutatni a helyes irányt a további haladásra.

♣ *Jó művészek csak alkotásaikban élnek, ennél fogva személyük nem érdekes.* WILDE O.

## HÁBORÚS VILÁG

A HŐSÖK EMLÉKÉT MEGŐRÖKÍTŐ BIZOTTSÁG serényen folytatja munkásságát. Az O. M. Iparművészeti Társulattól, a M. Mérnök- és Építészegylettől, a Magyar Építőművészek Szövetsége és a M. Képzőművészek Egyesülete által rendelkezésére bocsátott hadiemlékek és emléktáblatervek közül — többszöri selejtezés után — megjelölte azokat, amelyeknek megvalósítását kívánatosnak tartja. Hogy pedig a terveket az érdeklődőknek hozzáférhetővé tegye és megkönnyítse megvalósításukat, kiállítást fog rendezni a tervekől és a tervek nyomán készült hadiemlék- és emléktáblamintákról a Nemzeti Múzeumban, amelynek igazgatósága készséggel ajánlotta fel a hazafias célra a múzeum nagy előcsarnokát, sőt szükség esetén a kert egy részét is. A kiállítás előreláthatóan több hónapig lesz látható s mintegy mintaraktára lesz a magyar művészek legjobb hadiemlék-terveinek. Ezekről a bizottság már a közel jövőben képes katalógust fog közzé bocsátani, amely nem csupán a tervezetek ábrázolásait foglalja magában, hanem az előállítás költségeire nézve is szolgál majd tájékoztatóul. A katalógus anyagát a négy művészegyesület megbízottai: Györgyi Kálmán, Sváb Gyula, Spiegel Frigyes és Róna József állítják egybe.

FELHÍVÁS KATONASÍROK TERVEZÉSÉRE. A Hősök Emlékét Megőrkítő Bizottság és a vele szövetkezett művészegyesületek eddig csupán hadiemlékek és emléktáblák terveivel foglalkoztak. Újabb a bizottság munkakörébe foglalta a katonasírok és pedig egyes, valamint tömegsírok terveinek beszerzését és közzé bocsátását is. Felhívjuk tehát a O. M. Iparművészeti Társulat zászlaja alá sorakozó művészeket, hogy készítsenek a jelzett célra alkalmas terveket s adják be azokat mennél előbb a társulat igazgatóságánál. Amennyiben a többi művészegyesület képviselőivel együttesen történő bírálat után a terveket elfogadhatóknak minősítik, ezek is közszemlére kerülnek a Nemzeti Múzeumban rendezendő kiállításon, reprodukciójuk pedig a sok ezer példányban megjelenő katalógusban lesz látható. Művészeink a maguk érdekében cselekszenek, ha — a közel jövőben várható nagy keresletre való tekintettel — elegendő tesznek e felhívásnak és jó tervekkel igyekeznek az említett kiállításon részt venni. E helyen megemlítjük, hogy a katonasírterveken kívül a bizottság még ezentúl is szívesen fogad el hadiemlékek és emléktáblás-terveket, melyek épp oly elbánás alá kerülnek, mint a régebben elfogadott tervek.